

Ten dluh Ti zaplatím, až mně zaplatí třetí osoba
(dohody o splatnosti nebo odkládací podmínky?)

Pavel Horák Omšenie 8. 10. 2018

Podmínky v. splatnost: Modelové situace a korektivy

2

Ten dluh Ti zaplatím, až mně zaplatí třetí osoba.

Absolutně **neplatné** pro rozpor s dobrými mravy (NS 32 Cdo 2999/2008).

Ten dluh Ti zaplatím, až dostanu úvěr.

Absolutně **neplatné** pro rozpor s dobrými mravy (NS 29 NSČR 42/2013).

Ten dluh Ti zaplatím, až zaplatím jiný svůj dluh bance.

Platné ujednání o podřízenosti pohledávek (NS 23 Cdo 2907/2014).

Ten dluh Ti zaplatím, až bude vydáno úřední rozhodnutí.

Platné ujednání nerozporné s dobrými mravy (NS 23 Cdo 2327/2011).

Ten dluh Ti zaplatím, až dostanu evropskou dotaci

Platné ujednání (slovenský NS 4 Obdo 20/2008)

.

Ostatní judikaturou neřešené příklady

3

Ten dluh Ti zaplatím, **až budu mít peníze**

Ten dluh Ti zaplatím, **až** mně soud přisoudí pohledávku a přizná náklady řízení

Ten dluh Ti zaplatím, **jestliže** mně soud přisoudí pohledávku a přizná náklady

Ten dluh Ti zaplatím, **až** mně soud přiznané náklady řízení pošle na účet.

Ten dluh Ti zaplatím, **když** nedodám dílo včas a Ty odstoupíš od smlouvy

Základní otázka

4

Je **korektiv dobrých mravů** namístě?

Nebo se má aplikovat až tehdy, nejsou-li zde jiná ustanovení, která připadají v úvahu?

Rozsudek NS ze dne 11. 4. 2018, sp. zn. 31 Cdo 927/2016:

Odepření výkonu práva pro rozpor se zásadami poctivého obchodního styku nebo s dobrými mravy **je řešením ultima ratio, které lze použít k ochraně práv stran až tehdy, není-li namístě aplikovat konkrétní skutkové podstaty právních norem** na otázku dopadající.

Další otázky

5

- **Jaká je tedy právní povaha** zkoumaných ujednání?
- Jde o **odkládací podmínku**?
- Nebo jde o **podmíněnost plnění**?
- Je třeba mezi nimi důsledně **rozlíšovat**?
- Jaké jsou **důsledky porušení** podmínek (podmíněné smlouvy) a jaké podmíněného plnění?

Podmíněnost smlouvy x podmíněnost plnění

6

Rozlišují: *J. Sedláček, V. Knapp* i judikatura
x nejednotná terminologie

➤ Judikatura (NS 32 Odo 894/2002):

Podmínku, na jejímž splnění závisí účinnost jinak perfektního právního úkonu, je třeba odlišovat od

podmínky, kterou si účastníci právního úkonu sjednají jako předpoklad (náležitost) pro vznik smluvního nároku (subjektivního práva a jemu odpovídající povinnosti).

Podmíněnost smlouvy x podmíněnost plnění

7

J. Sedláček – v obou případech právní relevance podmiňující skutkové podstaty je učiněna **závislou na nejisté budoucí události**. Tedy závislou na výmince. **Rozlišuje** skutečnosti podmiňující **právní moc smlouvy** a skutečnosti podmiňující **splatnost závazku**.

V. Knapp: terminologicky nejčistší řešení:

dobu splnění závislou na nějaké nejisté události **dlužno lišit od sjednání podmínky**.

Podmínka – činí se závislým na splnění podmínky vznik, změna nebo zánik právního poměru.

Podmíněná doba splnění – činí se na budoucí nejisté události závislým nikoli sám zánik právního poměru, nýbrž toliko doba splnění, tedy doba, kdy dlužník má solucí zánik závazku způsobit.

První dílčí závěr

8

1. Z judikatury i z literatury (před NOZ) vyplývá potřeba rozlišování podmíněnosti smlouvy a podmíněnosti plnění.
2. Ve všech zkoumaných případech jde o **podmíněnost plnění**. Je podmíněna pouze splatností dluhu, nikoliv vznikem smlouvy samotné.
3. Je třeba rozlišovat okolnosti, které tady byly **v době uzavření ujednání a okolnosti nastalé potom**.

Otázka: Podle čeho posuzovat okolnosti v době uzavření ujednání?

Možná řešení podmíněnosti plnění

9

Ujednání, kdy plnění dlužníka je ponecháno na jeho vůli.

- (§ 1960) Je-li podle smlouvy dlužník oprávněn, aby určil čas plnění, a neurčí-li jej v přiměřené době, určí jej na návrh věřitele soud podle okolností případu.
- Určení času plnění plně ponecháno na dlužníkovi, případně je závislé na skutečnosti, kterou může ovlivnit pouze dlužník. Jde o závazky, které může dlužník z hlediska času plnit dle libosti.
- Může tedy zaplatit či dodat „až bude moci“, „až bude chtít“, „až bude schopen“, „podle možností“, „jak to půjde“, „až bude ziskový“ apod.

Možná řešení podmíněnosti plnění

10

Dohoda, která může mít zneužívající povahu v otázce splatnosti vůči věřiteli.

- zneužívající vůči věřiteli svou délkou odkladu splatnosti či nejistoty
- ustanovení soukromého práva implementujících směrnici Evropského parlamentu a Rady 2011/7/EU, o postupu proti opožděným platbám v obchodních transakcích - v občanském zákoníku jsou tato pravidla implementována v § 1963-1966 a § 1972

Možná řešení podmíněnosti plnění

11

Ujednání o tzv. podřízenosti pohledávek.

- může mít povahu nepojmenované smlouvy
- uzavření dohody o podřízenosti pohledávek upravuje ustanovení § 172 zákona č. 182/2006 Sb. (insolvenční zákon)
- podřízenost dluhopisů a dalších pohledávek upravuje i ustanovení § 34 zákona č. 190/2004 Sb., o dluhopisech

Druhý dílčí závěr

12

1. Ve zkoumaných případech může jít o ujednání o tzv. podmíněnosti pohledávek.
2. Je-li ujednání již v době uzavření zneužívající vůči věřiteli, lze uvažovat o aplikaci § 1963 až 1966 o. z. (splatnost 30 dnů po vystavení faktury nebo dodání zboží).

Otázka: Jak posoudit okolnosti, které nastanou po ujednání (dlužník nepožádá o úvěr, třetí osoba je v insolvenční apod.)?

Okolnosti nastalé po ujednání

13

Lze dovodit, že podle občanského zákoníku i u podmíněnosti plnění je třeba vyjít z § 549 občanského zákoníku, vlastního úpravě podmínek (srov. shodně Komentář Leges).

Zmaří-li záměrně, aniž je k tomu oprávněna, splnění podmínky strana, které je nesplnění podmínky na prospěch, považuje se podmínka za splněnou.

Když tedy dlužník svým jednáním **zmaří**, aby nastala budoucí nejistá událost, na níž je vázáno jeho plnění věřiteli, nemůže ze svého jednání těžit tím způsobem, že by se jeho dluh nestal nikdy splatným.

Nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu (§ 6 odst. 2).

Třetí dílčí závěr

14

Jestliže by tedy např. dlužník

- nepožádal o úvěr,
- poskytl nepravdivé údaje,
- zmařil plnění ze strany třetí osoby,
- zmařil splnění svého dluhu bance,

potom (bylo-li takto jeho plnění vázáno) **se má za to, že budoucí nejistá událost nastala**. K momentu, kdy bylo jasno, že budoucí událost nemůže nastat pro jednání dlužníka, **se stane dluh splatným**.

Ke stejnému závěru přitom bylo možno dospět i v podmínkách obecného zákoníku občanského, i když i zde nebyly názory jednotné a řešení jednoduché.

Řešení podle OZO

15

J. Sedláček:

Je-li nejasné, zdali doba plnění nastane, považuje se doložení času za výminku.

Je-li zřejmé, že doba plnění nenastane, jde o připojení výminky nemožné.

Stanovení splatnosti za okolností, které určitě nenastanou, je perplexním ustanovením a má za následek neplatnost ujednání.

Je-li nejisto, zda předpokládané události nastanou, nelze ujednání považovat za výminku beze všeho, neboť nárok na plnění není podmíněn, je pouze podmíněna jeho splatnost; **nedostaví-li se výminka, nebyla splatnost smluvna, a nastává splatnost tím okamžikem, jakmile bylo jasno, že výmínečné doložení času se nesplní.**

Inspirace v zahraničí

16

- Z římského práva vycházel v úpravě podmínek obecný zákoník občanský a jeho inspirace je v současné naší úpravě soukromého práva.
- Ve Francii jsou **rozlišovány** situace, kdy naplnění budoucí události je **výlučně v moci dlužníka** a on ji zmaří, od situací, kdy na plnění dlužníka má **vliv jednání třetí osoby** (v našich podmínkách až tato osoba zaplatí dlužníku) či **objektivní okolnost** (až nabyde právní moci např. stavební povolení). Ty bez dalšího neznamenaají neplatnost ujednání.
- **Podmínka se jeví** podle francouzské úpravy být **potestativní**, pokud naplnění smlouvy závisí na události, která může být vyvolána nebo jí může být zabráněno pouze (onou) stranou. Podmínka se naopak **nejeví být potestativní**, pokud její naplnění **závisí nejen na vůli strany smlouvy**, ale též na vůli třetí strany, či pokud závisí nejen na vůli smluvní strany, ale též na objektivních okolnostech, které mohou být předmětem soudního přezkumu.

Dobré mravy – ultima ratio

17

1. **Korektiv dobrých mravů** je ale skutečně až ono *ultima ratio*, které by soudy měly aplikovat až **ve výjimečných případech** ke zmírnění či odstranění přílišné tvrdosti zákona v situaci, ve které by se přiznání uplatněného nároku jevílo krajně nespravedlivým.
 2. Jsou-li ve vzájemném konfliktu interpretační alternativy, z nichž jedna zakládá neplatnost smlouvy a druhá nikoliv, uplatní se pravidlo priority výkladu nezakládajícího neplatnost smlouvy (I. ÚS 625/03, NS 23 Cdo 1212/2010).
- J. Sedláček, 1936: „*Nauka o výminkách náleží k nejtemnějším partiím současné civilistiky.*“

V roce 2018?

Limity autonomie vůle

18

- Jaké jsou limity autonomie vůle při sjednávání smluvní pokuty?
- Bude aplikovatelná stávající judikatura na novou úpravu? Konkrétně např.
- Lze sjednat smluvní pokutu pro případ odstoupení nebo výpovědi?*
- Je-li SP sjednaná pro případ porušení povinnosti a současně odstoupení od smlouvy, jde o dohodu o splatnosti nebo o vzniku práva na zaplacení SP?*

Důvodová zpráva

19

Důvodová zpráva: Ujednají-li si strany, že dlužník zaplatí věřiteli určitou částku pro případ, že nastane jiná skutečnost, než je porušení smluvní povinnosti, nepůjde sice o smluvní pokutu, nicméně půjde o **platné** ujednání, které se podle okolností posoudí jako ujednání o **odstupném, případně jako** ujednání **nepojmenované** smluvní klauzule.

Bude to platit vždy?

Modelové případy

20

1. Kupní smlouva mezi A a B, obsahující ujednání, že **v případě odstoupení** od smlouvy **kupujícím A, zaplatí kupující A** smluvní pokutu **prodávajícímu B**

2. Kupní smlouva mezi A a B, obsahující ujednání, že **v případě odstoupení** od smlouvy **prodávajícím B, zaplatí kupující A** smluvní pokutu **prodávajícímu B**
 - a) B odstoupil, protože A porušil povinnost
 - b) B odstoupil, protože nastala jiná právní skutečnost

Možná řešení

21

Ad 1) v úvahu přichází

- a) Platné ujednání o smluvní pokutě (ale x srov. 25 Cdo 182/2001, historicky vychází z 3 Cdon 1398/96, IV. ÚS 276/99)
- b) Ujednání o odstupném (§ 1992 občanského zákoníku)

Další příklad

22

Ad 2) v úvahu přichází:

- a) **Prodávající B odstupuje** protože **kupující A porušil povinnost**, typicky prodlení

(srov. – 32 Cdo 1113/2003 – nelze kumulovat dva předpoklady odstoupení a porušení smluvní povinnosti nebo 23 Cdo 2575/2010 – SP lze sjednat jen jako nepodmíněnou)

Půjde ale zřejmě o platné ujednání o smluvní pokutě

Ale je to dohoda o splatnosti nebo o vzniku práva?

Varianta příkladu č. 2

23

Ad 2)

b) v případě **odstoupení** od smlouvy **prodávajícím B, zaplatí kupující A** smluvní pokutu prodávajícímu B – ale ne protože A porušilo smluvní povinnost, ale **nastala jiná právní skutečnost** (např. nebylo vydáno stavební povolení)

Nepůjde zřejmě o smluvní pokutu, ani odstupné, půjde o nepojmenované zajištění závazku?

Obecná otázka

24

Lze výkladem dospět k tomu, že i když strany výslovně zajistili závazek zákonem řešeným prostředkem, může jít o jiný, nikoli nepojmenovaný, zákonem řešený prostředek?

Tedy: Je-li sjednána „smluvní pokuta“ mohu vyložit jako „odstupné“ nebo jako „úrok z prodlení“? Podle jakých pravidel?

Obtíže nevyvolává, je-li označeno jinak než podle zákona – pak vždy výklad projevů vůle: **Penále** (32 Cdo 2892/2008), **Storno** (3 Cdon 1032/96), **Propadnutí rezervačního poplatku** (33 Odo 744/2006), **Sankce** (33 Odo 370/2004)

Pohled judikatury

25

(judikatura naznačuje, že ano - 29 Odo 512/2002 - Skutečnost, že účastníci ve smlouvě **vedli zákonný termín (smluvní pokuta)** s odkazem na příslušná ustanovení právního předpisu, totiž **sama o sobě nevyklučuje aplikaci ustanovení § 266 obchodního zákoníku** a nemůže být důvodem pro to, aby soud při výkladu takového úkonu vyšel pouze z významu jeho jazykového vyjádření vyplývajícího z odkazované právní normy a nepřihlédl též k úmyslu jednajících osob resp. k dalším okolnostem.

Lze zajistit i zákonem nepojmenovaným zajištěním

26

Kromě zajišťovacích prostředků upravených v obchodním zákoníku nebo občanském zákoníku z roku 1964 mohou k zajištění závazků sloužit i jiná smluvní ujednání, popř. modifikace jednotlivých zajišťovacích prostředků, vždy však **za předpokladu jejich platnosti**, zejména z hlediska § 37 a násl. ObčZ 1964

(23 Cdo 2239/2012 - propadná jistota, složená do soutěže o vítězný návrh na uzavření smlouvy)

Smluvní pokuta

- Jde-li o klasickou sankci, jde o smluvní pokutu
- Poplatek za vymáhání – zpravidla SP, event. náhrada škody
- Podléhá testu proporcionality podle § 1813 (dříve § 56 odst. 1 obč. zák.)
- **U spotřebitelů tak nejde o moderaci na návrh podle § 2051**
- Rozhodující je sjednaná SP, nikoliv uplatněná (nedošlo-li k dohodě, vzdání se práva apod.)
- Posouzení, jakou funkci SP má, zdali je paušalizovaná NŠ nebo i sankce, zdali je sjednána individuálně, zda se mohl s ní seznámit, umístění v obchodních podmínkách apod., může být významné z hlediska jasnosti a srozumitelnosti podle § 1811

SP v obchodních podmínkách

I. ÚS 3512/11, z 11. 11. 2013

NS 32 ICdo 86/2015, z 28. 2. 2017 x nově v roce 2018 - srov. NS 33 ICdo 45/2017)

- Smluvní pokuta **zásadně** (tedy nikoli bezvýjimečně) **nemůže být součástí** tzv. všeobecných obchodních podmínek, jen toliko spotřebitelské smlouvy samotné (listiny, na niž spotřebitel připojuje svůj podpis)
- Pouhé umístění v obchodních podmínkách ale nepředstavuje nepřiměřenost ujednání
- Nová úprava – již nikoli písemná forma; má to vliv?
- Uplatní se závěry ÚS?

Limitace výše smluvní pokuty

29

Není zákonná limitace výše SP (x zákon o spotřebitelském úvěru č. 257/2016 Sb.)

Historicky byla - § 1336 OZO – u půjček nesměla převyšovat zákonné úroky z prodlení

§ 2051 – Moderace - přihlídnutí k hodnotě a významu zajišťované povinnosti; snížení až do výše škody vzniklé porušením povinnosti; k později vzniklé NŠ oprávněn do výše SP

- Moderaci nelze dohodou vyloučit
- Lze ale dohodnout jiný vztah k NŠ

Pravidla moderace

30

NS 31 Cdo 2707/2007

Možná příliš formálně rozlišující jednotlivé fáze

1. Soud nejprve posuzuje nepřiměřenost SP, volné uvážení soudu, okolnosti případu, „není vyloučeno“, aby již v této fázi soud přihlédl k významu a hodnotě zajišťované povinnosti, zákon mu to však neukládá.
2. Je-li výsledkem moderace – pak posouzení v jakém rozsahu sníží; zde je soud povinen přihlídnout k hodnotě a významu zajišťované povinnosti

Lze moderovat smluvní pokutu po započtení?

Aktuální vývoj: Rozsudek velkého senátu ze dne **11. 4. 2017, sp. zn. 31 Cdo 927/2016**

Dosud: 32 Cdo 1007/2006:

Moderace smluvní pokuty podle § 301 obch. zák. předpokládá, že oprávněný ze smluvní pokuty má platně existující a vymahatelný nárok na její zaplacení. Není proto možné ustanovení o snížení smluvní pokuty použít, jestliže si oprávněný již před zahájením řízení právo na smluvní pokutu započel proti pohledávce povinného, a **pohledávka oprávněného tak v důsledku zániku započtením již v době podání žaloby neexistovala.**

Moderace je s účinky ex tunc a konstitutivní

31 Cdo 927/2016

32

Účelem moderace je ochrana dlužníka ze smluvní pokuty před nepřiměřeně vysokou smluvní pokutou

Právní úprava **moderace** smluvní pokuty v § 301 obch. zák. je **kogentní**. Strany se nemohou od ní dohodou odchýlit.

Strany si tak nemohou dohodou vyloučit moderaci smluvní pokuty. Tím spíše **nemůže moderaci** smluvní pokuty **vyloučit** jedna ze stran svým **jednostranným právním jednáním** (zápočtem).

31 Cdo 927/2016

33

Hlásí se k NS 23 Cdo 4784/2008 –

úvahy o nepřiměřenosti sjednané smluvní pokuty se logicky (z povahy věci) mohou upínat toliko k těm **okolnostem**, které tu byly **v době jejího sjednání**;

Ke skutečnostem, které **nastaly po sjednání** smluvní pokuty, **nelze při hodnocení (ne)priměřenosti** sjednané smluvní pokuty **přihlížet**

31 Cdo 927/2016

34

Shrnutí:

k moderaci smluvní pokuty **nedochází s účinky ex nunc, nýbrž ex tunc**, k okamžiku ujednání o smluvní pokutě.

Je-li smluvní pokuta **nepřiměřená, nemůže jednostranným zápočtem dojít** v rozsahu její nepřiměřené výše k zániku pohledávky ze smluvní pokuty, ani **k zániku** pohledávky, proti níž je započítáváno.

Odepření výkonu práva pro rozpor se zásadami poctivého obchodního styku nebo s dobrými mravy je řešením **ultima ratio**, které lze použít k ochraně práv stran až tehdy, není-li namíste aplikovat konkrétní skutkové podstaty právních norem na otázku dopadající.

Další otázky

35

*Lze vzhledem ke změně judikatury uvažovat o důvodnosti **žalob na vydání bezdůvodného obohacení** v rozsahu, v němž byla zaplácena nepřiměřeně vysoká smluvní pokuta?*

Třetí osoby oprávněné nebo zavázané ze smluvní pokuty

36

Jak posoudit následující modelové příklady:

1. Kupní smlouva mezi A a B obsahující ujednání, že v případě porušení povinnosti A, **zaplatí A** smluvní pokutu **třetí osobě C**
2. Kupní smlouva mezi A a B obsahující ujednání, že v případě **porušení povinnosti A**, **zaplatí třetí osoba C** smluvní pokutu osobě B

Možná řešení

37

Ad 1) (oprávněná třetí osoba):

- a) Platné ujednání o smluvní pokutě?
- b) § 1767 – plnění dlužníka třetí osobě?
- c) Nepojmenované zajištění závazku?

Ad 2) (zavázaná třetí osoba):

- a) Platné ujednání o smluvní pokutě? (x srov. 33 Cdo 498/2009 – SP mohou sjednat jen osoby v postavení dlužník – věřitel)
- b) Ručitelský závazek?
- c) Nepojmenované zajištění závazku?

SP za porušení každé povinnosti ve smlouvě

38

Výklad právních jednání (§ 555 až § 558)

Požadavek určitosti vymezení povinností utvrzených smluvní pokutou je naplněn **nejen** v případě, jsou-li utvrzované povinnosti **výslovně jednotlivě individualizovány**, nýbrž i v situaci, je-li smluvní pokuta sjednána pro případ porušení povinností, tvořících **ucelený a identifikovatelný soubor**, aniž by bylo případné porušení jednotlivých povinností ve smlouvě konkretizováno (32 Cdo 493/2011)

x 23 Cdo 4281/2011 – **neurčité**

Navazuje 29 Cdo 1374/2012, 23 ICdo 22/2015 - **určité**